

Nr 127

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avgångsåldern för befattningshavare underkastade SPA-reglementet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(5:e avd.)

I propositionen nr 159 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 18 mars 1955, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i nämnda statsrådsprotokoll förordats utfärda bestämmelser om ändring i SPA-reglementet ävensom i övrigt erforderliga bestämmelser.

Propositionen

I huvudsaklig överensstämmelse med ett av 1948 års pensionsålderskommitté i betänkande den 26 maj 1954 (stencilerat) framlagt förslag förordas i propositionen, att de enligt SPA-reglementet gällande fixa pensionsåldrarna skall ersättas med ett system med pensioneringsperioder motsvarande det, som enligt förordningen den 1 juni 1951 (nr 335) gäller i fråga om civila statstjänstemän. Under pensioneringsperiod skall det i allmänhet vara en befattningshavares ensak att bestämma den närmare tidpunkten för sin avgång. Befattningshavares rätt att avgå före pensioneringsperiodens övre gräns skall emellertid motsvaras av en möjlighet för vederbörande myndighet eller huvudman att tillse, att en befattningshavares tjänstgöring icke fortgår längre än han kan på tillfredsställande sätt fullgöra sin tjänst. Likaså skall myndigheten eller huvudmannen ha möjlighet att motsätta sig fortsatt tjänstgöring under perioden, då avgång från tjänsten påkallas av organisatoriska och liknande förhållanden.

De reguljära pensioneringsperioderna skall enligt förslaget vara tre till antalet och i princip omfatta

pensioneringsperiod I tiden från uppnådda 60 år till uppnådda 63 år,

pensioneringsperiod II tiden från uppnådda 63 år till uppnådda 65 år och

pensioneringsperiod III tiden från uppnådda 65 år till uppnådda 66 år.

För de särskilda fall, då det anses erforderligt, att pensioneringsperioden har annan omfattning i tiden än någon av de reguljära perioderna, skall finnas en särskild *pensioneringsperiod IV*, omfattande den tid, som för varje fall bestämmes.

I propositionen redovisas — efter en inledande redogörelse å s. 2—4 — följande avsnitt, nämligen *SPA-reglementets tillämpningsområde m. m.* (s. 4 och 5), *SPA-pensioneringens finansiering* (s. 5—7), *SPA-reglementets pensionsålderssystem m. m.* (s. 7 och 8), *det för civila statstjänstemän m. fl. gällande systemet med pensioneringsperioder* (s. 8—10), *1948 års pensionsålderskommittés förslag och yttrandena däröver* (s. 10—22) samt särskilda

frågor (s. 22—32). Utskottet tillåter sig hänvisa till propositionen i dessa delar.

Såsom bilaga till statsrådsprotokollet har fogats 1948 års pensionsålderskommittés förslag till kungörelse om ändring av SPA-reglementet den 29 december 1949 (nr 726) (s. 41 o. följ.).

Departementschefen, som på anförda skäl ansett påkallat att SPA-reglementets avgångsbestämmelser nu upptages till omprövning, har i likhet med flertalet remissinstanser förordat, att systemet med pensioneringsperioder nu införes även för SPA-personalen. De nya bestämmelserna föreslås skola träda i kraft den 1 juli 1955.

Beträffande detaljerna i departementschefens anförande får utskottet hänvisa till statsrådsprotokollet, s. 32—40.

Motionerna

I förevarande sammanhang har utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

dels en inom andra kammaren av herrar *Senander* och *Johansson* i Stockholm väckt motion (II: 629), vari hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Rubbestad* väckt motion (II: 636), vari hemställts, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 159 måtte besluta att bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda sådana bestämmelser om ändring i SPA-reglementet, att övre gränsen för pensioneringsperioderna I och III höjes till 65 respektive 67 år.

Beträffande motiveringen för ifrågavarande förslag får utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottet

Det föreliggande propositionsförslaget innebär, att de enligt SPA-reglementet gällande fixa pensionsåldrarna skall ersättas med ett system med pensioneringsperioder i likhet med vad som år 1951 skedde beträffande tjänstemän tillhörande den civila statsförvaltningen. Till stöd härför anföres till en början, att de förhållanden med hänsyn till arbetsmarknad och befolkningsutveckling, som föranledde övergången beträffande civila statstjänstemän från fixa pensionsåldrar till pensioneringsperioder, alltjämt är i oförminskad grad aktuella. Det är — framhåller departementschefen — alltjämt synnerligen angeläget, att arbetsduglig äldre arbetskraft tillvaratages i största möjliga utsträckning. Detta gäller enligt departementschefens mening även på de verksamhetsområden, där befattningshavarnas pensionering sker enligt SPA-reglementet. Till förmån för införande av periodsystemet även på SPA-området talar vidare, att man därigenom återfår den tidigare överensstämmelsen i förutsättningarna för avgångsskyldighet mellan statstjänstemän och SPA-anslutna, en överensstämmelse som med hän-

syn till de nära beröringspunkterna mellan de båda pensionsområdena framstår som naturlig.

De skäl, som sålunda i propositionen redovisas till stöd för en utsträckning av periodsystemet även till SPA-området, synes i och för sig bärande. Rent principiellt måste det — vilket även vitsordats av statens pensionsanstalt — betecknas som önskvärt att bestämmelserna rörande avgångsåldern för SPA-klientelet bringas att överensstämja med motsvarande bestämmelser för den civila statsförvaltningens tjänstemän. Härigenom undvikas att, såsom f. n. är förhållandet inom av SPA-pensioneringen berörda undervisningsområden, vid en och samma läroanstalt tillämpas två skilda pensionsålderssystem, ett för ämneslärare och ett annat för övningslärare. Avgörande vikt bör även fästas vid den omständigheten, att man såväl inom SPA-området som inom de områden, där pensioneringen sker enligt de statliga reglementena, har att räkna med en viss personalcirkulation därigenom att befattningshavare övergår från den ena pensioneringen till den andra. Exempel på sådana personalgrupper utgör övningslärarna och sjuksköterskorna. Förslaget att även för SPA-personalens del ersätta de nuvarande fixa pensionsåldrarna med ett periodsystem har också tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet berörda myndigheter m. fl. Statens pensionsanstalt har dock ifrågasatt den verkliga effekten i periodsystemet. 1951 års pensionsutredning har mot bakgrunden av främst åldersstrukturen inom befolkningen uttalat tvivel rörande lämpligheten av det föreslagna periodsystemet och därjämte anförts, att därest avgångsreglerna för de av periodsystemet nu omfattade anställningshavarna kommer att bli reviderade inom en nära framtid, det måste betraktas som diskutabelt om systemet nu bör utsträckas till ett nytt område, inom vilket både de organisatoriska och de pensionstekniska förutsättningarna medför särskilda problem. För det fall att det nuvarande periodsystemet skulle vara att uppfatta som en mera definitiv lösning av pensionsåldersproblemet, har pensionsutredningen på närmare anförda skäl uttalat, att ett tungt vägande skäl emot att införa periodsystemet på SPA-området ligger i den finansieringsteknik, som tillämpas på detta område. Departementschefen har i fråga om periodsystemets värde inte kunnat finna den framförda kritiken ge belägg för att systemet har mindre tillfredsställande effektivitet; han framhåller även att hänsyn måste tagas till att systemet ifråga varit i tillämpning endast under kort tid.

I fråga om periodsystemets mer eller mindre tillfredsställande effektivitet är utskottet för sin del ense med departementschefen därom, att den tid som förflutit från det statsmakterna år 1951 beslutade om systemets införande vid den civila statsförvaltningen är alltför kort för att härvidlag tillåta några säkra omdömen; härutinnan hänvisar utskottet till sitt denna dag avgivne utlåtande i anledning av riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse i vad densamma avser tillämpningen av gällande pensionsålderssystem. Från denna utgångspunkt finner utskottet hinder inte behöva möta mot den föreslagna utvidgningen. En annan fråga är, huruvida de i propositionen berörda speciella omständigheterna på SPA-området anses vara av den betydelse, att allvarigare betänkligheter mot en sådan utvidgning kan resas. Såsom de-

partementschefen framhållit synes emellertid de befarade svårigheterna för huvudmännen att i vissa fall på avsett sätt tillämpa de nya bestämmelserna kunna undgås genom erforderligt samråd med pensionsanstalten. Vad särskilt beträffar den finansieringsteknik som gäller för SPA-pensioneringen, anser sig utskottet knappast behöva räkna med några allvarligare intresse-motsättningar mellan huvudmännen och staten, i vart fall inte inom de betydande områden av pensioneringen, där huvudmannaskapet representeras av kommuner och landsting.

Mot en övergång nu till periodsystemet på SPA-området kan måhända invändas, att frågan om pensioneringssystemets framtida utformning över huvud f. n. är föremål för omprövning av 1951 års pensionsutredning. Oavsett det ställningstagande från statsmakternas sida, vartill pensionsutredningens överväganden i sinom tid må komma att ge anledning, torde i allt fall få förutsättas att tidpunkten för ett slutligt ställningstagande är relativt avlägsen. Häri ligger enligt utskottets mening ett skäl för att den i och för sig eftersträvaransvärda likformigheten på pensionsområdet nu tillskapas. En övergång nu till periodsystemet på SPA-området torde för övrigt icke behöva uppfattas som ett definitivt val mellan olika möjligheter beträffande pensionsåldrarnas framtida avvägning.

Vid de överväganden utskottet ägnat den föreliggande frågan har utskottet fördenskull stannat vid att tillstyrka, att systemet med pensioneringsperioder göres tillämpligt även på SPA-området.

I fråga om periodsystemets närmare utformning — innebärande att det samma i möjligaste mån anpassas till det för den civila statsförvaltningen redan gällande systemet — ansluter sig utskottet till propositionsförslaget. Vad propositionen i övrigt innehåller har inte givit utskottet anledning till erinran.

Av det sagda följer, att utskottet inte kan biträda det i motionen II: 629 framställda yrkandet om avslag på propositionen. Yrkandet i motionen II: 636 om höjning av övre gränsen för vissa pensioneringsperioder avser en fråga, som med hänsyn till det tidigare anförda ej bör prövas i detta sammanhang, och kan fördenskull ej i nuvarande läge tillstyrkas.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II: 629 och II: 636, bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 18 mars 1955 förordats utfärda bestämmelser om ändring i SPA-reglementet ävensom i övrigt erforderliga bestämmelser.

Stockholm den 10 maj 1955

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Närvarande: se under utlåtandet nr 126.